

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 22 квітня 2026 року

Том 1

Одеса
2026

УДК 34:004:316.4(477)
С 70

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 23.04.2026 р.)*

За загальною редакцією академіка **С. В. Ківалова**

**С70 Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху: сучасні виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 квітня 2026 р.) / заг. ред. С. Ківалова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2026. – Т. 1. – 704 с.
ISBN 978-617-8763-15-2**

Матеріали конференції узагальнюють результати наукових досліджень і практичних напрацювань учених, фахівців та представників професійних спільнот, виконаних в умовах воєнного часу та глибоких суспільних трансформацій.

У збірнику представлено широкий спектр наукових розвідок і практико-орієнтованих досліджень, що охоплюють актуальні проблеми публічного та приватного права, функціонування держави, судової та правоохоронної системи, а також трансформації суспільних процесів у цифрову епоху. Значну увагу приділено питанням адміністративного, фінансового, конституційного, міжнародного, морського та митного права, а також сучасним викликам у сфері кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Окремі наукові секції присвячені проблемам удосконалення судоустрою, діяльності прокуратури, адвокатури та інших правоохоронних органів, розвитку трудового права і права соціального забезпечення, а також реформуванню цивільного, господарського, земельного, екологічного та енергетичного права. Збірник відображає також міждисциплінарний характер сучасних досліджень, охоплюючи питання філософії права, світових соціально-політичних процесів, соціології та психології, економіки та підприємництва в умовах війни і повоєнного відновлення. Важливе місце посідають дослідження у сфері інформаційних технологій, кібербезпеки, штучного інтелекту та математичного моделювання як ключових чинників забезпечення національної безпеки.

Крім того, у збірнику висвітлено проблематику педагогіки, лінгвістики права, перекладознавства, журналістики, фізичної та військової підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти та практиків у галузях права, економіки, соціології, психології, політології, інформаційних технологій і суміжних дисциплін.

УДК 34:004:316.4(477)

Відповідальний за випуск професор **М. Р. Аракелян**

Матеріали видано в авторській редакції.

ISBN 978-617-8763-15-2

© НУ «Одеська юридична академія, 2026
© Автори статей, 2026

Горяга Оксана Вікторівна КНЯГИНЯ ОЛЬГА – ВИДАТНА ЖІНКА ТА ДЕРЖАВНА ДІЯЧКА	118
Єфремова Наталя Володимирівна ДО ПИТАННЯ ПРО РOLЬ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ ЖИТЕЛІВ-ЧЛЕНІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	121
Корнієнко Ірина Валеріївна ОСВІТА ТА КНИГОДРУКУВАННЯ У ДОБУ ГЕТЬМАНЩИНИ.	124
Завальнюк Ірина Володимирівна ПРАВОВА ЕТНОЛОГІЯ ЯК НАПРЯМ СУЧАСНОГО ПРАВОВИЗНАВСТВА: ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ПРАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	128
Артур Ліс LEX SALICA ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПИ: МІЖ ЗВИЧАЄМ ТА ПИСАНИМИ НОРМАМИ	131
Любічанківський Ольгерд-Ілля Ілліч ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ: ВІД ПОСТУПОВОГО ВИЗНАННЯ ДО СУЧАСНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ (1970-ТІ – 2025)	134
Саранчук Олександра Валеріївна СОВІСНІ СУДИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ ЯК ФОРМА НАРОДНОГО СУДОЧИНСТВА (ОСТАННЯ ЧВЕРТЬ XVIII – ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.)	137
Еміль Сальчинський ЦЕРЕКВІЩЬКИЙ ТА НЕШАВСЬКИЙ ПРИВІЛЕЇ 1454 РОКУ: ПРИЧИНИ ЇХ ПРИЙНЯТТЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА І ЗНАЧЕННЯ	142
СЕКЦІЯ 4. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	
Львова Єлизавета Олегівна НАЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	146
Афанасьєва Мар'яна Володимирівна МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ПРИНЦИП ЗАБОРОНИ ПРИМУСОВОЇ АСИМІЛЯЦІЇ	150
Mishyna Natalia LA LIBERTÉ COGNITIVE FACE AUX NEUROTECHNOLOGIES: ENJEUX JURIDIQUES À L'ÈRE DE L'INTELLIGENCE ARTIFICIELLE	153
Кулі-Іванченко Ксенія Костянтинівна ПРИЙНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЇ ШЛЯХОМ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО РЕФЕРЕНДУМУ ЯК ГАРАНТІЯ СТАБІЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ В УКРАЇНІ	155
Батан Юрій Дмитрович КОЛЕКТИВНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ	158
Волкова Дарія Євгенівна СВОБОДА АСОЦІАЦІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ТА СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ	162
Животовська Ірина Юрївна ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ СВІТСЬКОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ПУБЛІЧНО-РЕЛІГІЙНИХ ВІДНОСИН	165
Іванцова Зоя Анатоліївна КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ АЛГОРИТМІЧНОГО ВПЛИВУ	169
Панасюк Віта Миколаївна ЗАКОНОДАВЧИЙ ПРОЦЕС ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ТА ПІДТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ	171

and implications for teaching. *Revista Eduweb*. 2025. Vol. 19(1). P. 120–133. URL: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2025.19.01.8> (дата звернення: 30.03.2026).

2. Права людини в особливих правових режимах: досвід України : монографія / Д. С. Терлецький, О. В. Марусяк, Ю. Д. Батан, М. В. Афанасьєва та ін. ; за заг. ред. д.ю.н., проф. М. В. Афанасьєвої. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 356 с.

3. Рішення Конституційного Суду України від 14.07.2021 № 1-р/2021 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21> (дата звернення: 30.03.2026).

Ключові слова: колективні права, конституційне право, права людини, воєнний стан, надзвичайний стан, право на національну безпеку, право на безпеку, національна безпека.

Key words: collective rights, constitutional law, human rights, martial law, state of emergency, right to national security, right to security, national security.

Волкова Дарія Євгенівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри конституційного права, кандидат юридичних наук*

СВОБОДА АСОЦІАЦІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ ТА СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ

Основою національної системи захисту права на свободу асоціацій є Конституція України, яка у статті 36 закладає фундамент реалізації цього права як невід'ємного елемента демократичного ладу. Конституція визначає свободу об'єднання не лише як суб'єктивне право особи на спільну з іншими діяльність для здійснення і захисту своїх прав і свобод, а й як інституційну гарантію функціонування плюралістичного суспільства. При цьому конституційний текст встановлює чітку диференціацію між політичними партіями та громадськими організаціями, акцентуючи на особливій ролі перших у формуванні та вираженні політичної волі громадян. Важливим є те, що право на свободу асоціацій проголошується як добровільне, що корелює з його негативним аспектом – заборонаю примусу до вступу в будь-яке об'єднання.

Варто також звернути увагу на те, що межі втручання держави у цю сферу лімітовані статтею 37 Конституції, яка дозволяє обмеження права на об'єднання виключно в інтересах національної безпеки та громадського порядку, що загальною відповідає логіці європейських стандартів.

Розвиток конституційних положень знаходить своє відображення у системі спеціального законодавства, яке структурує правовий простір діяльності інститутів громадянського суспільства в Україні через призму галузевої диференції-

ації. Центральне місце у цьому масиві посідає Закон України «Про громадські об'єднання».

Переходячи до стандартів Ради Європи, у першу чергу привертає увагу Стаття 11 Конвенції 1950 р., а точніше – стаття 11. На відміну від статей Основного закону України, у Конвенції 1950 р. статті мають назви, для статті 11 – це «Свобода зібрань та об'єднання». Її положення та відповідна практика Європейського суду з прав людини узагальнюються у різноманітних документах Ради Європи, серед яких провідним є Рекомендація CM/Rec(2007)14 Комітету Міністрів Ради Європи щодо правового статусу неурядових організацій в Європі. Цей документ досліджується українськими вченими-фахівцями з конституційного права доволі давно, але наразі відповідні висновки та пропозиції потребують оновлення – на сучасному етапі важливим є аналіз Рекомендації в контексті правового режиму воєнного стану. Специфіка сучасного стану держави і суспільства вимагає збалансованого підходу: з одного боку – дотримання безпекових пріоритетів держави, з іншого – збереження життєздатності громадянського суспільства. З огляду на це, стандарти Ради Європи доцільно розділити на ті, що потребують негайної імплементації для забезпечення стійкості демократії, та ті, повна реалізація яких може бути частково відтермінована до моменту відновлення мирного часу.

Першочергового значення у воєнний період набувають рекомендації щодо спрощення адміністративних процедур та цифрової взаємодії (п. 33-35 Рекомендації). Так, п.33 передбачає, що «За подання заявки на набуття правосуб'єктності можуть стягуватися збори, проте вони не повинні встановлюватися на заборонному рівні». Цей стандарт підкреслює обов'язок держави забезпечити економічну доступність процедур реєстрації, щоб фінансовий бар'єр не ставав прихованим інструментом обмеження права на об'єднання. В умовах воєнного стану в Україні збереження низьких або нульових зборів є важливим для стимулювання волонтерських та гуманітарних ініціатив.

Наступний пункт, п.34, передбачає, що «відмова у набутті правосуб'єктності може мати місце лише у тому разі, якщо не були представлені всі чітко приписані необхідні документи, було використано найменування, що явно вводять в оману або не відрізняється належним чином від найменування вже діючої в цій державі фізичної або юридичної особи, або при наявності в статуті організації завдань, очевидно несумісних із вимогами демократичного суспільства». Отже, Рада Європи встановлює вичерпний перелік підстав для відмови, обмежуючи дискрецію державних органів виключно формальними недоліками або крайньою антидемократичною спрямованістю цілей організації. Для національної практики це означає неприпустимість відмов з мотивів «недоцільності» створення об'єднання чи суб'єктивного трактування статутних завдань реєстратором – чи-то посадовою особою зокрема, чи-то органом публічної влади, до повноважень якого належить здійснення такої реєстрації.

Нарешті, п. 35 проголошує, що «будь-яка оцінка прийнятності завдань НУО, що подала заявку на набуття нею правосуб'єктності, має проводитися на осно-

ві адекватної інформованості та поваги до поняття політичного плюралізму. Оцінка має проводитися без будь-яких упереджень». Таким чином, даний пункт вимагає від держави дотримання ідеологічного нейтралітету, де навіть критичні до влади завдання асоціації мають визнаватися легітимними, якщо вони не закликають до насильства. У сучасних українських реаліях цей стандарт слугує запобіжником від надмірного втручання в діяльність опозиційних або правозахисних груп під приводом дії режиму воєнного стану.

Варто також зазначити, що в умовах внутрішньої міграції та руйнування фізичної інфраструктури, забезпечення можливості дистанційної реєстрації, подання звітності та управління організаціями стає не просто питанням зручності, а умовою виживання – як кожної організації зокрема, так і всього громадянського суспільства у цілому.

Крім того, критично важливим «тут і зараз» є дотримання стандарту щодо доступу до фінансування (п.п. 49- 50), зокрема транскордонного. Так, відповідно до положень п. 49, «НУО не повинна піддаватися будь-яким особливим обмеженням з огляду на присутність у складі її управлінського персоналу або серед співробітників осіб, які не є громадянами даної держави». Дане положення закріплює принцип недискримінації та підкреслює транскордонний характер свободи асоціацій у сучасному глобалізованому світі. Для України, яка активно інтегрується до європейського простору, це означає рівність прав для міжнародних експертів та іноземців у розвитку громадянського суспільства, що є особливо актуальним для організацій, які займаються відбудовою та реформами.

Наступний пункт Рекомендацій, п.50, проголошує, що «НУО повинна мати право клопотати про отримання фінансування та отримувати його – у вигляді грошових коштів або пожертвувань у натуральній формі – не лише від державних органів влади у своїй державі, а й від організацій чи приватних жертводавців з іншої держави або від багатосторонніх установ...». На нашу думку, ця цитата підкреслює право асоціацій на різноманітність джерел доходу, включаючи міжнародну технічну допомогу та іноземні гранти, як основу їхньої незалежності. У контексті дії режиму воєнного стану цей стандарт набуває стратегічного значення для України, оскільки він прямо забороняє таврування організацій як «іноземних агентів» лише на підставі походження їхнього фінансування, за умови дотримання загальних норм прозорості та протидії відмиванню коштів.

Отже, оскільки українські асоціації відіграють важливу роль у гуманітарній допомозі та підтримці обороноздатності, будь-які надмірні валютні чи бюрократичні обмеження на отримання грантів або пожертв прямо суперечать стандартам Ради Європи та підривають загальну стійкість держави.

Водночас, певна частина рекомендацій щодо абсолютної прозорості та публічності певних даних може бути тимчасово адаптована до викликів безпеки. Зокрема, стандарти щодо відкритості реєстрів з адресами офісів чи повними списками засновників (п. 38) можуть бути частково обмежені у доступі для широкого загалу, якщо це загрожує життю чи здоров'ю членів асоціацій на деоку-

пованих або прифронтових територіях. Такі обмеження є легітимними в розумінні Конвенції 1950 р., якщо вони є тимчасовими та спрямованими виключно на захист осіб. Проте, навіть у таких умовах, держава має уникати стигматизації організацій, що отримують іноземну підтримку, оскільки стандарт Ради Європи однозначно забороняє дискримінаційне ставлення за ознакою джерела походження коштів (п. 9).

Особливої ваги набуває стандарт щодо участі асоціацій у процесах прийняття рішень (п. 76-77). Під час війни виникає загроза централізації публічної влади та обмеження публічних дискусій. Проте Рада Європи наголошує, що залучення неурядових організацій до розробки політик підвищує ефективність публічного управління (адміністрування). В Україні цей стандарт має реалізовуватися через залучення громадського сектору, переважно організованої громадськості, до розробки планів відновлення та моніторингу використання коштів. Це не лише забезпечує прозорість, а й зміцнює соціальну згуртованість.

Таким чином, режим воєнного стану не може слугувати виправданням для системного звуження свободи асоціацій, а навпаки – вимагає від держави більш гнучкого застосування рекомендацій Ради Європи. Питання, що стосуються повної лібералізації політичних акцій та масових заходів (що є частиною ширшого розуміння свободи асоціацій), об'єктивно можуть бути відтерміновані до скасування «воєнних» обмежень. Проте право на створення, внутрішню автономію та фінансову незалежність асоціацій має залишатися недоторканим, оскільки саме ці елементи формують інституційну основу, на якій базуватиметься повоєнна відбудова та подальша європейська інтеграція України.

Ключові слова: свобода асоціацій, об'єднання громадян, автономія об'єднань, конституційні права і свободи, Рада Європи, Європейський суд з прав людини, стандарти прав людини, стаття 11 Європейської конвенції з прав людини.

Key words: freedom of association, associations of citizens, autonomy of associations, constitutional rights and freedoms, Council of Europe, European Court of Human Rights, human rights standards, Article 11 of the European Convention on Human Rights.

Животовська Ірина Юріївна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри конституційного права, доктор філософії з права*

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ СВІТСЬКОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ПУБЛІЧНО-РЕЛІГІЙНИХ ВІДНОСИН

Дослідження генезису взаємовідносин держави та церкви потребує чіткого термінологічного розмежування. Слід зауважити, що у своєму первісному значенні секуляризація поставала як суто інструментальне поняття, позбавлене